

Our attitude towards the IDF

Shiur# 449 | Dec 30th 2023

נחל קדומים (חיד"א) פרשת ויחי אות ו

ואומרו ישימך אלהים כאפרים וכמנשה. אפשר דאפרים היה רגיל אצל יעקב בתלמוד כמו שפרש"י. ומנשה היה על הבית והיה גבור כמשז"ל דאמר עליו יהודה דין רפש מדבית אבא והמברך לבנו מברכו בתורה וגבורה וממשה וז"ש ישימך אלהים כאפרים שהיה חכם בתורה וכמנשה שהיה בו גבורה והי"ל ממשלה. וישם את אפרים לפני מנשה דתלמוד גדול ודוק.

תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף מט עמוד א

דאמר רבי אבא בר כהנא: אילמלא דוד לא עשה יואב מלחמה, ואילמלא יואב לא עסק דוד בתורה. דכתיב ויהי דוד עשה משפט וצדקה לכל עמו ויואב בן צרויה על הצבא. מה טעם דוד עשה משפט וצדקה לכל עמו - משום דיואב על הצבא. ומה טעם יואב על הצבא - משום דדוד עשה משפט וצדקה לכל עמו.

מי המושחת שחינך אותנו כך? | הר"מ המוכר בשיחה סוערת על היחס החרדי לחיילי צה"ל בכינוס למורות מ'החינוך העצמאי', נערך שו"ת מיוחד על ענייני השעה עם הגאון רבי אברהם משה קירשנבונים, מראשי ישיבת 'נחלת הלווים' | על מרבית השאלות החינוכיות שהציגו המורות - הוא הסביר בלהט מדוע הן כלל "לא מתחילות" | במהלך הדברים התייחס הר"מ גם לסוגיית היחס החרדי לחיילי צה"ל וטען כי יש בלבול השקפתי בגלל המלחמה • השו"ת המלא (חרדים)

מורות 'בית יעקב' של 'החינוך העצמאי' בצפון, התכנסו ליום עיון מיוחד, במהלכו נערך שו"ת חינוכי על ענייני השעה עם הגאון רבי אברהם משה קירשנבונים, מראשי ישיבת 'נחלת הלווים'. במהלך השו"ת, התייחס הרב קירשנבונים, מחשובי הר"מים בעולם הישיבות, לדיון המתנהל בציבור החרדי על היחס הראוי לצבא ולחיילי צה"ל – בימי המלחמה ובכלל, והביע עמדות חד משמעיות תוך שהוא הודף בחדות את הבלבול ההשקפתי שחל בציבור.

השיחה המלאה והשו"ת החינוכי עם הגאון רבי אברהם משה קירשנבוים (צילום תמונה: לב שומע)

"לא יתכן שמורות בבית יעקב ישאלו בכלל האם יש הכרת הטוב לחיילים, מה השאלה בכלל?", שאל הרב קירשנבוים בכאב את המורות, "ברור שיש הכרת הטוב, הם עוסקים במצוות הצלת נפשות, הבלבול שלנו הוא כי אנחנו לא בטוחים בעצמנו, אנחנו לא מבינים שאם אנחנו אומרים טוב על מישהו אחר, זה לא אומר שאנחנו לא בסדר?".

כאשר המורות ניסו להצטדק ולטעון שהילדות הופכות את הצבא ל"אלילות", הרב קירשנבוים התקומם: "תפקידנו הוא לחנך, ואם אתן לא מצליחות להסביר שיש הכרת הטוב בלי אלילות זו בעיה שלנו, צריכה להיות הכרת הטוב בלי להתנצל על כך".

השיחה הקשה נאמרה בטון תובעני שדרש מהמחנכות "תתבגרנה" כלשונו של הר"מ, "צריכה להיות הכרת הטוב לכל אחד שעושה דבר טוב, לחיילים, לאנשי זק"א שעושים עבודת קודש. אם לרופא שמקבל כסף על עבודתו יש לנו הכרת הטוב קל וחומר במקרה הזה שחיילים מוסרים את נפשם על הגנת עם ישראל. מי שחושב שאין חילונים שעושים דברים טובים, מי שחושב שאין גויים שעושים דברים טובים, זה כי הוא לא בטוח בעצמו, הוא חושב שאם יאמר משהו טוב עליהם, זה כאילו הוא לא בסדר.

"זו הבעיה, שהתחנכנו בעיתונות שפלה, שאם אומרים מילה טובה על מישהו אחר - אז אני כבר לא קיים. העבודה שלכן היא לייקר את עולמה של תורה, לדעת מה זה תלמיד חכם, לדעת שאין כמו לבנות בית של תורה, ואם יש אנשים שיש להם זכויות, ברוך השם! מה אנחנו מחפשים שלא יהיה לאנשים זכויות? זה מה שעושה לי טוב?".

הרב קירשנבוים המשיך ואמר: "מי שמחפש לראות שלאנשים אחרים אין זכויות זה בגלל שהוא מאמין שהוא לא עושה שום דבר טוב. הוא לא מאמין בעצמו, הוא שווה מילימטר, אז אם מישהו אחר גם שווה מילימטר אז מי אני? אם אני אגיד מילה טובה על חייל אז מי אני? זאת הבעיה! אם הייתן מבינות שאתן שוות קילומטרים, אתן אמהות לבתים חשובים, מן הסתם ברוכי ילדים, מקימות בית אחרי בית של תורה ויראת שמים ותלמידי חכמים, אם הייתן יודעות קצת את הערך של זה לא היה מפריע לכן להודות לחייל".

"יהודי עושה טובה – אומרים לו תודה! איפה למדנו את הדברים האלה, שמחפשים איך לא להגיד תודה? מחפשים תירוצים מתחת לאדמה אולי לא מגיע לו? מי המושחת שחינך אותנו כך? כל כך צריכים להתפתל כדי להגיד תודה בשביל יהודי שמתאמץ בשבילי? אז ברוך השם יש לו זכויות! אבל אם יש לו זכויות אז מה אני כבר שווה? סליחה שאני אומר, זה מגעיל, והגועל נפש הזה מגיע מחולשה. אנחנו לא אנשים מגעילים. זה מגיע מזה שאין לנו מושג מה זו תורה ומה זה בית של תורה".

"זה שיש לחייל זכויות גדולות, ברוך השם יש לו זכויות גדולות! אני אומר לו תודה מכל הלב, הוא מוסר את נפשו, זה קשור במשהו לתלמיד חכם? הוא נהיה תלמיד חכם בגלל זה?"

"כמו שאין לי שום בעיה לומר תודה למנתח שהציל את אבא שלי. אז למה אני לא מנתח? כי אני רוצה להיות תלמיד חכם. הכבוד שאני מכבד את הרופא לא מבלבל אותי. אין קשר בין השניים. מפחדים לומר תודה לבן אדם! אפילו לנהג האוטובוס את אומרת תודה. ופה מדברים על בחורים צעירים שמוסרים את נפשם, שמסתכנים, מתים ואנחנו עוד שואלים האם צריך לומר להם תודה? מה המקום של השאלות האלה?".

יש גם הורים שהם אברכים, ואם נדבר דברי הערכה על החיילים אולי זה יוריד מהערך שלהם?

הרב קירשנבויים: "החיילים בסכנה! אם את חוששת שהערכה לחיילים תוריד מההערכה ללומדי תורה תלמידי שוב את המקצוע. אם את תהיי בטוחה בעצמך - לא תהיה לך שום בעיה להביע הערכה לחיילים. הפוך, לא בימי מלחמה, בימים כתיקונם צריך לשים לב לא לפגוע בילדים של החיילים. כשמדברים כל הזמן על האבא שלומד תורה ואז הילד מרגיש שאבא שלו לא שווה כלום. זאת בעיה חינוכית".

"יש בחורי ישיבה שמתביישים שאבא שלהם עובד והם לא מכבדים את האבא והם נכשלים באיסורי דאורייתא. לא נעים להם שאבא שלהם לא שווה כלום. מה יעשה ילד שאבא שלו חייל ולא תלמיד חכם? זה תפקידה של מורה, שילד יכבד את אבא שלו, לא משנה מה אבא עושה, אבא תמיד גדול. אז ברוך השם יש לנו עכשיו הזדמנות גם לרומם אותם".

"השיטה הזו שכולם צריכים להיות אפסים - היא חינוך מאוד מאוד דל. אם הדרך שלך לשרוד היא רק ע"י שהכל אפס, זה מאוד דל. זה עיתונאים. ככה עובדת עיתונות חרדית: כל מה שאתה לא אוהב ממנו זה אפס אפסים. אדם גדול לא עובד ככה, הכל שווה ותלמיד חכם הוא בשמיים".

"העבודה צריכה להיות הערכה לתורה, הערכה לבתים של תורה ומצוות. לכולם יש זכויות, ברוך השם. ובזמן שעם ישראל נמצא בכזאת צרה אז האנשים האלה יש להם זכויות גדולות מאוד. אם אני רק אפתח את הפה ואומר מילה טובה על מישהו מיד נזעקים 'בילבול השקפתי!'. סליחה? זה חינוך של עיתונים, לא של תלמידי חכמים. לי אין בעיה השקפתית מזה שפגשתי אדם טוב. גם אם הוא גוי. אולי לימדו אותנו ש"כל הגויים מאחורי הגב רוצחים וגנבים", ואם פגשתי פעם אחת גוי הגון אז אני כבר לא מאמין יותר... קצת להתבגר! יש גויים נחמדים מאוד וזה לא יוצר לי בעיה אמונית והשקפתית. יש אנשים טובים בעולם".

האם ההערכה לצה"ל לא תיתן אישור ביחס לצבא?

הרב קירשנבויים: "צה"ל הוא מוסד ואני רוצה להתייחס לחיילים דווקא, כל חייל הוא יהודי, הוא נשמה, כל פעולה שהוא עושה להציל את עם ישראל אי אפשר לתאר את גודל המצווה שלו, זה הכל".

"זה שהילדים סולחים לכם על השחור-לבן הזה שחינכתם אותם אליו, זה לא אומר שאתם צודקים. 'הכל מצוין אצלנו והכל דפוק אצל השני', זה לא אומר שזה נכון. צריכים להתבגר ואפשר להגיד מילה טובה על מישהו אחר מכל הלב".

Rabbi YY Jacobson

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף נח עמוד א

אמר: האי רודף הוא, והתורה אמרה: אם בא להרגך - השכם להרגו.

שלחן ערוך או"ח סי' שכט סעיף ו

עכו"ם שצרו על עיירות ישראל, אם באו על עסק ממון אין מחללין עליהם את השבת; באו על עסקי נפשות, ואפי' סתם, יוצאים עליהם בכלי זיין ומחללין עליהם את השבת; ובעיר הסמוכה לספר, אפילו לא באו אלא על עסקי תבן וקש מחללין עליהם את השבת: הגה - ואפילו לא באו עדיין אלא רוצים לבא (א"ז):

תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף מט עמוד א

דאמר רבי אבא בר כהנא: אילמלא דוד לא עשה יואב מלחמה, ואילמלא יואב לא עסק דוד בתורה. דכתיב ויהי דוד עשה משפט וצדקה לכל עמו ויואב בן צרויה על הצבא.

תלמוד בבלי מסכת סוטה דף כא עמוד א

אלא אמר רבא: תורה, בעידנא דעסיק בה - מגנא ומצלא, בעידנא דלא עסיק בה - אגוני מגנא, אצולי לא מצלא; מצוה, בין בעידנא דעסיק בה, בין בעידנא דלא עסיק בה - אגוני מגנא, אצולי לא מצלא.

תלמוד בבלי מסכת בבא בתרא דף י עמוד ב

ושמעתי שהיו אומרים: הרוגי מלכות - אין כל בריה יכולה לעמוד במחיצתן. מאן נינהו? אילימא ר"ע וחבריו, משום הרוגי מלכות ותו לא? פשיטא, בלאו הכי נמי אלא הרוגי לוד.

תלמוד בבלי מסכת שבת דף לא עמוד א

שוב מעשה בנכרי אחד שבא לפני שמאי, אמר לו: גיירני על מנת שתלמדני כל התורה כולה כשאני עומד על רגל אחת. דחפו באמת הבנין שבידו. בא לפני הלל, גייריה. אמר לו: דעלך סני לחברך לא תעביד - זו היא כל התורה כולה, ואידך - פירושה הוא, זיל גמור.

רמב"ם הלכות מגילה וחנוכה פרק ד הלכה יד

היה לפניו נר ביתו ונר חנוכה או נר ביתו וקדוש היום נר ביתו קודם משום שלום ביתו שהרי השם נמחק לעשות

שלום בין איש לאשתו, גדול השלום שכל התורה ניתנה לעשות שלום בעולם שנאמר דרכיה דרכי נעם וכל נתיבותיה שלום.

בראשית רבה פרשת תולדות פרשה סה סימן כ

ויגש יעקב אל יצחק וגו' הקול קול יעקב, הא קול דקל חכים וידיה דמשלחין מיתין, ד"א הקול קול יעקב אין יעקב שולט אלא בקולו הקול קול יעקב והידיים ידי עשו אין עשו שולט אלא בידיים, ד"א הקול קול יעקב, א"ר פנחס קולו של יעקב מכניס והידיים ידי עשו מרמיז ליה והוא אתי, ד"א הקול קול יעקב, א"ר ברכיה בשעה שיעקב מרכין בקולו ידי עשו שולטות, דכתיב (שמות טז) וילונו כל העדה ויבא עמלק, ובשעה שהוא מצפץ בקולו אין הידיים ידי עשו אין ידי עשו שולטות, א"ר אבא בר כהנא לא עמדו פילוסופין בעולם כבלעם בן בעור וכאבנימוס הגרדי, נתכנסו כל עובדי כוכבים אצלו אמרו לו תאמר שאנו יכולים ליזדווג לאומה זו, אמר לכו וחזרו על בתי כנסיות ועל בתי מדרשות שלהן ואם מצאתם שם תינוקות מצפצפין בקולן אין אתם יכולים להזדווג להם שכך הבטיחן אביהן ואמר להם הקול קול יעקב בזמן שקולו של יעקב מצוי בבתי כנסיות אין הידיים ידי עשו, ואם לאו הידיים ידי עשו.

תלמוד בבלי מסכת תענית דף ז עמוד א

וכל העוסק בתורה שלא לשמה נעשית לו סם המות, שנאמר יערף כמטר לקחי, ואין עריפה אלא הריגה, שנאמר וערפו שם את העגלה בנחל.

ביאור הגר"א פרק יט פסוק ט

צדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם וכמ"ש חז"ל למיימינים סמא דחי' ולמשמאילים סמא דמותא והענין כי התורה הוא מן השמים ומעשה המצות מן הארץ כמש"כ לעיל וז"ש אמת מארץ תצמח וצדק משמים נשקף כלומר כי הארץ מדתה אמת שנותנת באמת כל מה שזורעין בה אם חטין צומחת ג"כ חטין ואם שעורים שעורים וזהו אמת מארץ תצמח ומן השמים יבוא הגשם שהוא צדק שבא בתורת צדקה שהרי לא נתנו לשם הגשם שיקרא אמת בבואו לארץ וזהו צדק משמים נשקף והגשם בא לכל הארץ בשוה וג"כ עושה פעולתו בשוה אך פעולתו לפי המקבל מקום שזרוע חיטים אזי מחמתו יצמח שם החיטים ומקום הזרוע סם המות תצמיח סם המות מחמתו אך הגשמים עצמם נקרא לעולם טוב וכן הוא בתורה הבאה מן השמים עושה פעולתו שתצמיח מה שבלבו אם לבו טוב תגדיל יראתו ואם ח"ו בלבו פורה שורש ראש ולענה יכשל עוד בהגותו בה ויגדיל הטינא אשר בלבו עד אשר מעלה שרטון וזהו צדיקים ילכו בם ויגדל צדקתם ופושעים יכשלו בם שיצמיח פשעם עוד ויכשלו וזהו שאמר למיימינים סמא דחי' שצומח סם חיים כמו המקום זרוע סם חיים שמצמיח סם חיים בעת שיבא עליו הגשם ולמשמאילים כו' כמו המקום הזרוע סם המות שצומח סם המות בפעולת הגשם וז"ש כאן עד

שקרי' כשלומד ואין כוונתו לקיים אז פשעו יתגדל ויוסיף רשעתו ולא יוכל להנקה כי יגיד עדותו שקר כלומר שיגיד בהתורה שנקרא עדות שקרים אשר לא כדת (ואמר עד לשון יחיד ושקרים לשון רבים כי התורה נקר' עדות לשון רבים שהן תורה שבכתב ושבע"פ ודרך המינים לכפור בתורה שבע"פ זהו עד שקרי'). ופיח כזבים היינו הלומד תחילה ועושה מעט צדקה ומע"ט ואח"כ פירש מזה יאבד הראשונות כמ"ש צדקת הצדיק לא יזכרו ביום פשעהו:

רמב"ם הלכות ממרים פרק ג הלכה ג

במה דברים אמורים באיש שכפר בתורה שבעל פה במחשבתו ובדברים שנראו לו, והלך אחר דעתו הקלה ואחר שרירות לבו וכופר בתורה שבעל פה תחילה כצדוק ובייתוס וכן כל התועים אחריו, אבל בני התועים האלה ובני בניהם שהדיחו אותם אבותם ונולדו בין הקראים וגדלו אותם על דעתם, הרי הוא כתינוק שנשבה ביניהם וגדלוהו ואינו זריז לאחוז בדרכי המצות שהרי הוא כאנוס ואף על פי ששמע אח"כ [שהוא יהודי וראה היהודים ודתם הרי הוא כאנוס שהרי גדלוהו על טעותם] כך אלו שאמרנו האוחזים בדרכי אבותם הקראים שטעו, לפיכך ראוי להחזירן בתשובה ולמשכם בדברי שלום עד שיחזרו לאיתן התורה.

מהרי"ל דיסקין פרשת בשלח פרק יד פסוק ג

ואמר פרעה לבני ישראל נבכים הם בארץ וגו'. תרגום יונתן ויאמר פרעה לדתן ואבירם דאיסתיירו בארעא דמצרים וגו'. נראה דכוונתו לפרש לבני ישראל דלא כהמפרשים על בני ישראל אלא כפשוטו לבני ישראל אל בני ישראל, והיינו דתן ואבירם דאיסתיירו בארעא דמצרים שלא רצו לצאת יחד עם משה שהיו שונאים לו ומבקשים את נפשם, כמבואר בדרשת חז"ל. והנה לכאורה יקשה כיון שלא רצו לצאת יחד עם בני ישראל למה לא מתו בג' ימי אפלה כשאר רשעי ישראל שלא רצו לצאת ומתו בימי החשך למצרים, כדאיתא במדרש פ' בא, חשך למה הביא עליהן וכו' לפי שהיו פושעים בישראל וכו' שלא היו רוצים לצאת אמר הקדוש ברוך הוא אם אביא עליהם מכה בפרהסיא יאמרו המצרים כשם שעבר עליו כך עבר עליהם, לכך מתו באפלה.

ונראה ליישב עפ"י דברי המד"ר פ' שמות דמשמע משם שדתן ואבירם היו בין השוטרים שמסרו עצמן על ישראל וסבלו מכות כדי להקל העבודה מעל בני ישראל, וכדאיתא שם בדברי ר' יוחנן על מה שאמרו למה הבאשתם את ריחנו כי מן המכות שהכנו אותן המצרים הי' ריחן מבאיש. והשוטרים האחרים שמסרו עצמם על ישראל וסבלו מכות עליהם וכמ"ש ויזכו שוטרי בני ישראל, אלה זכו שיהי' רוח הקדש שורה עליהן, כמובא שם במדרש רבה. ודתן ואבירם שלא זכו למעלות רה"ק מפני שהיו מחרפין ומגדפין בהצותם על ה' ועל משה, בכל זאת הזכות הזו על מה שהיו מוסרים נפשם וסבלו יסורי הגוף כדי להקל העבודה מבני ישראל הי' תולה להם שלא ימותו בג' ימי האפלה, כי אין הקדוש ברוך הוא מקפח שכר כל בריה על הטוב שעשה, מי גר אתך עליך יפול (ישעיה' נ"ד). [הוספות: עי' מש"כ לעיל עמוד כ"ח מה דאיתא על פסוק זה ביבמות דף כ"ד ע"ב. ע"כ] ולא יכולין להשוות אותן להפושעים שבישראל שנזכרו שם שהי' להם פטרונין מן המצרים והי' להם במצרים עושר וגדולה

ולא רצו לצאת ממצרים, אלה מתו בג' ימי אפלה כי אלה לא השתתפו בצערן של ישראל ולא לקחו חלק בהעבודה הקשה, אבל דתן ואבירם שלא רצו לצאת יחד עם משה וישראל כמ"ש, ואישתיירו בארעא דמצרים לפי שעה, זכות המצוה תלה להם לעבור את הים.

ואפשר לומר שהאמירה של פרעה לדתן ואבירם הי' רק לתכלית שיעשו רצונו שילכו לפניו למחנה ישראל להסית אותן שישובו למצרים, ונראה שכן עשו וכמו שכתוב ויאמרו אל משה מה זאת עשית לנו וזאת היה ע"י הסתה של דתן ואבירם, וכדאיתא בשמות רבה על הפסוק והנה שני אנשים עברים נצים שהן הם דתן ואבירם שהמרו על הים בים סוף. וכן איתא שם במדרש תנחומא ע"ש והן הם שאמרו (במדבר י"ד) נתנה ראש ונשובה מצרים, כדאיתא שם במד"ר וכו'. אבל רדיפת פרעה לישראל עשה רושם גדול עליהם שחזרו כולם בתשובה וכמבואר בדרשות חז"ל ופרעה הקריב, רדיפתו הקריב את לבבות בני ישראל לאביהם שבשמים וחזרו כולם בתשובה וגם דתן ואבירם היו בכלל השבים בתשובה שלמה לפי שעה זכו לעבור את הים יחד עם כל ישראל וגם זכו לגלוי שכינה, כמ"ש ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל וכו'.

"את בנך", אמר לו שני בנים יש לי, אמר לו "את יחידך", אמר לו זה יחיד לאמו וזה יחיד לאמו, אמר לו "אשר אהבת", אמר לו שניהם אני אוהב, אמר לו "את יצחק", ולמה לא גילה לו מתחילה, שלא לערבבו פתאום ותזוח דעתו עליו ותטרף". הרי לנו שאילו גילה הקב"ה לאברהם מתחילה שהוא מבקש ממנו לקחת את יצחק ולהעלותו לעולה, היתה דעתו נטרפת עליו ולא היה יכול לעמוד בנסיון, כיון שבא עליו פתאום, ולפיכך גילה לו ד' את הדבר טיפין טיפין, מתחילה אמר לו "את בנך" ונסתגל אברהם לזה שמוטל עליו לקחת את אחד הבנים, ועדיין אינו יודע מי מהם, ולאחר מכן אמר לו "את יחידך", ושוב אמר לו "אשר אהבת", ובאותן השניות הסתגל אברהם ויכול היה להתגבר על אהבתו ליצחק, ולקבל את המצוה במנוחה ובלי ערבוב דעת, ועמד בנסיון להקריב את בנו את יצחק למען שמו יתברך. לא כן שרה אמנו שנודע לה פתאום דבר הקרבת יצחק, לא עמד לבה ופרחה נשמתה.

כיוצא בדבר זה מצינו בגמ' כתובות (סב ב), במעשה דרבי חנניה בן חכנאי, שגלה לבי רב ללמוד תורה י"ב שנים, וכשחזר נכנס לביתו פתאום, והיתה אשתו טרודה בעבודתה, כיון שהרימה עיניה וראתה אותו, ראה ליבה ופרחה נשמתה, ופירש"י: ראה ליבה, "נדמה לליבה פתאום שזה בעלה". וביאור הדברים הוא, שנדמה ל ליבה שזה בעלה, בטרם שהבחינה בו היטב בעיניה, שאילו היתה מבחנת בו בבירור קודם, הרי שהמרחק בין העין והלב, השהות המועטת שבין ראיית העין להבנת הלב כבר היה בה כדי לסגלה ולהכשירה לשמחה הגדולה בשובו של בעלה שהיתה מצפה לו י"ב שנה, אבל עכשיו שנדמה לליבה פתאום בטרם שהבחינה בעיניה, נמנעה ממנה השהות שבין ראיית העין להבנת הלב, וליבה לא היה יכול לעמוד בכך.

ועל דרך זו יש לבאר את המעשה בחושים בן דן (סוטה יג א), בעת קבורת יעקב במערת המכפלה, דאתא עשו וקא מעכב, וטען שמקום הקבורה שייך לו, השיבו לו, שיעקב קנה ממנו את המקום, ביקש עשו שטר מכירה, אמרו, השטר נמצא במצרים, ונפתלי שהוא קל ברגליו ילך ויביא את השטר, ובגמ' שם: "חושים בריה דדן תמן הוה, ויקירן ליה אודניה, אמר להו מאי האי, ואמרו ליה קא מעכב האי [עשו] עד דאתי נפתלי מארעא דמצרים, אמר להו ועד דאתי נפתלי מארעא דמצרים יהא אבי אבא מוטל בבזיון, שקל קולפא מחייה ארישיה, נתרן עיניה ונפלו אכרעא דיעקב", ע"ש. ולכאורה צריך ביאור, מה הביא את חושים לקנא לכבוד אבי אביו יותר מבני יעקב שהיו שם, ולמה לא הרגישו כולם בבזיון שיש בזה שיעקב אביהם מוטל עד שיחזור נפתלי מארץ מצרים. גם הדגשת הגמ' שחושים בן דן היו אנזיו כבודות צריכה תלמוד.

אכן, נראה הביאור בזה, שכל בני יעקב ובני בניו הנלוים עמו, כיון ששמעו את ערעורו של עשו על מקום הקבורה, החלו נושאים ונותנים עמו והשיבו לו על כל

טענותיו וכמבואר בגמ', ואדהכי והכי התרגלו למצב ושוב לא חשו בבזיון שבדבר, ברם, חושים בן דן שהיו אזניו כבדות לא שמע את אותן טענות שקדמו, וכיון שראה פתאום את יעקב מוטל בבזיון, מיד בערה בו קנאת כבוד אבי אביו, "שקל קולפא מחייה ארישיה".

מידת ההסתגלות הזו הטבועה בנפשו של האדם, מסייעתו לעמוד אף במצבים הקשים ביותר, מסתגל הוא עליהם אט אט, ולומד לחיות עמם. נוכחנו בדבר בדורנו אנו, אשר רבים מאחינו בני ישראל נלכדו בגיא התופת הנאצי, ויסורים קשים מנשוא היו מנת חלקם יום יום, הלא למשמע אוזן תסמרנה שערות הראש, עד שנבצר מאתנו להבין, כיצד הצליחו אותם השרידים שזכו להנצל, לעבור את שבעת מדורי הגיהנום ולהשאר בחיים, התשובה לכך היא שהמעבר מן החיים השלויים אל אותם יסורים קשים ומרים שהיו מנת חלקם, שלבים רבים היו לו, ומשלב אחד לשני הסתגלו וכך עד הדיוטא התחתונה, וכיון שנסתגלו אט אט, יכולים היו להחזיק מעמד במצבם הנורא.

*

מידה זו של הסתגלות הטבועה בנפשו של האדם, יש שהיא לו לרועץ, באשר היא מחלישה ומבטלת כל התעוררות לטובה של האדם אשר בשעה הראשונה בוערת בו כאש יוקדת, אך עם חלוף הזמן הולכת ודועכת קמעא קמעא. ועל כן, שומה על האדם לשמור שלא תחלש אש ההתעוררות, ותוסיף ללהט כאשר בתחילה, ואם ישים את דעתו על הדבר הזה, יראה ברכה בעלייתו במוסר ויראת ד'.

ובפירוש החסיד יעבץ לפרקי אבות (פ"א מ"ד) כתב לבאר את טעם הכתוב (יחזקאל מו ט): "הבא דרך שער צפון להשתחות יצא דרך שער נגב והבא דרך שער נגב יצא דרך שער צפונה לא ישוב דרך השער אשר בא בו כי נכחו יצא", וז"ל: "הקפיד הקב"ה שלא יראה השער ב' פעמים פן ישוה בעיניו השער לשער ביתו, וקירות הבית לקירותיו, וזה היה ענין חטא העגל, שהיה האהל בתוכם עד שמאסו בו, ואמרו עשה לנו אלהים, ומשה רבינו הרגיש בזה, ונטה האוהל מחוץ למחנה הרחק מן המחנה", עיי"ש. חרדת קודש אופפת את העולה לבית ד' בעת הכנסו בשער הבית, וכדי לשמור על אותה חרדה שלא תפוג, הקפיד הקב"ה שלא יצא דרך אותו השער שנכנס בו, שאם יראה אותו שער שתי פעמים, כבר תסור החרדה ממנו, עד שישוה בעיניו כשער ביתו, וקירות הבית כקירותיו. [וע"ע מאמר סו]. ולזאת יתן עובד ד' דעתו ולבו, שכל התעוררות של קדושה לא תדעך אשה, והרבה יש לאדם לעמול בזה, כדי לשמור על התעוררותו שתשאר תמיד בתוקפה, וכך יעלה מעלה מחיל אל חיל.

תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף צב עמוד ב

אמר ליה רבא לרבה בר מרי, מנא הא מילתא דאמרי אינשי: בירא דשתית מיניה לא תשדי ביה קלא? א"ל דכתיב: לא תתעב אדומי כי אחיך הוא ולא תתעב מצרי כי גר היית בארצו.

שו"ת אגרות משה יורה דעה חלק ב סימן קל

לכן נראה לע"ד דהוא מענין איסור כפוי טובה שמצינו בדברי אגדה שהקפיד הקדוש ברוך הוא על אדם הראשון וכן על ישראל, וא"כ הוא דבר האסור השווה בין לישראל בין לבני נח אף שלא מצינו זה בהלאוין דישראל ובהז' מצות דבני נח משום דהוא כמו שלא נאמר איסור מפורש על מדות הרעות אף שהם דברים מאוסים ומגונים ונענשים ע"ז בין בישראל בין בבני נח.

שו"ת אגרות משה יורה דעה חלק ג הלכות ריבית סימן קסו

וגם נראה שמחוייב להעשות לו ידיד ואוהב אף אם אינו איש המלוה לכל דהא איסור גדול הוא להיות כפוי טובה שאף מאוה"ע תובעין זה, שלכן מה שדרך אוהבים וידידים ליתן זה לזה מותר ליתן להמלוה שנעשה ג"כ ידידו ואוהבו.

של"ה פרשת וישב מקץ ויגש דרך חיים תוכחת מוסר

פ. 'רק אדמת הכהנים לא קנה' וגו' (בראשית מז, כב). צריך אדם שלא להיות כפוי טובה, וישלם טובה תחת טובה אפילו לגוי. הכומרים של מצרים עשו טובה ליוסף כשהיה דינו בפניהם בענין מעשה דאשת פוטיפרע, כאשר הבחינו שהאמת אתו הצילו אותו ממות, כדאיתא בדברי רבותינו ז"ל (תרגום יונתן שם לט, כ) כו', על כן עתה גם כן הטיב עמהם. 'הטיבה ה' לטובים ולישרים בלבותם' (תהלים קכה, ד).

מלבי"ם שופטים פרק ט פסוק יז

אשר נלחם אבי עליכם. שגם אם לא היה מצליח במלחמה הייתם חייבים לו טובה, בעבור שהשליך נפשו מנגד.

ובמדרש (ילקוט"ש רות רמז תרד): "אילו היה יודע ראובן שהכתוב מכתוב עליו וישמע ראובן ויצילהו מידם, בכתיפו היה מטעינו ומוליכו אצל אביו", גילו לנו חז"ל שעדין יש מקום תביעה על ראובן, אילו היה יודע שדבר כזה יהיה "תורה" לעד - שהכל בטל ומבוטל במקום חיוב הכרת הטוב, בכתיפו היה טוענו ומוליכו אצל אביו.

וכן נראה ממה דאיתא בגמ' יבמות (סג א): "ר' חייא הוה קא מצערא ליה דביתהו, כי הוה משכח מידי, צייר ליה בסודריה ומייתי ניהלה, אמר ליה רב, והא קא מצערא ליה למר, אמר לו, דיינו שמגדלות בנינו ומצילות אותנו מן החטא".
ונראה שכשם שה"מגדלות את בנינו" מחייב הכרת הטוב, שהרי הדבר בא ע"י מסירות נפש ממש מצד האם שמגדלת את בניה בקושי ובצער, בה במידה אנו מתחייבים בהכרת הטוב בגלל ש"מצילות אותנו מן החטא", אעפ"י שדבר זה אינו קשה לה כלל, וכשהיא מקשטת את עצמה לפני בעלה הדבר נוח גם לה ורוצה בכך יותר ממנו, ואעפ"י כן חיוב הכרת הטוב הוא על שניהם בשוה, כי סוף סוף הטובה הנצמחת לאדם גדולה בשניהם, ואין הבדל כמה השקיע בכך נתן הטובה, וכמו שנתבאר.

יתר על כן, חיוב הכרת הטוב הוא אף למי שאינו בן דעת, כמו שמצינו כתוב (בראשית לו יד): "ויאמר לו לך נא ראה את שלום אחיך ואת שלום הצאן", ואחז"ל (ב"ר פפ"ד יג): "את שלום אחיך ניחא, אלא מאי ואת שלום הצאן, הדא אמר, שאדם צריך לשאול בשלום דבר שיש לו הנייה ממנו", והוא מגדר הכרת הטוב, ואף שאין הצאן עושה טובה אלא שהאדם יש לו הנייה ממנו, וכאמור. ומפליא הדבר, שבדבור אחד דרש יעקב אבינו בשלום בניו שבטי י"ה, ובשלום הצאן.

ומצינו בבנות יתרו שאמרו לאביהן (שמות ב יט): "איש מצרי הצילנו", ואמרו חז"ל (שמ"ר פ"א לב): "משל לאחד שנשכו הערוד, והיה רץ ליתן רגליו במים, נתן לנהר, וראה תינוק אחד שהוא שוקע במים ושלח ידו והצילו, אמר לו התינוק, אילולא אתה כבר הייתי מת. אמר לו, לא אני הצלתיך, אלא הערוד שנשכני וברחתי הימנו הוא הצילך. כך אמרו בנות יתרו למשה, ישר כחך שהצלתנו מן הרועים, אמר להן משה, אותו מצרי שהרגתי הוא הציל אתכם, לכך אמרו לאביהם איש מצרי הצילנו".

צ"ד שצא לפניהם ממש דין כזה, וחרי הצ"ד דנו כן, והי' הדין עטות שחד צ"ד חטאו וזה וחד צ"ד לא חטאו כלום שהצ"ד שעיינו כל ארכם ועלה בדעתם שכן הדין לא חטאו כלום והצ"ד שדנו כן מחמת שלא עיינו כל ארכן ואם היו מעיינין כל ארכם לא היו עושין חטאו וזה.

ולכן סידר המשנה באבות וכן בסוגיין עינוי הדין שהוא חטא של הדיינים וחטא במשפט וחטא בכל צ"ד שיעשו כן, ואח"כ נקט עיוות הדין שהוא חטא שאף שצטלם הוא חטא אחר שלא שייך למשפט אלא הוא חטא מזיק וחטא מגלה פנים בחורה שלא כהלכה וחטא זלזול בחורה ומ"מ כיון דדיינים שייך שיאמר זה הוא נחשב מחטאי הדיינים וחטאי המשפט ונידון בעונשי ממאסו המשפט ונקט זה אחר עינוי הדין שג"כ הוא חטא לכל צ"ד, כמו עינוי הדין ונקט תחלה מה שהוא פשוט דהוא מחטאי המשפט והדיינים ואח"כ מה שהוא חדוש להחשיבו מחטאי המשפט והדיינים, ואח"כ נקט קלקול הדין ע"י שלא עיינו כל ארכן דאינו חטא לכל צ"ד דיש צ"ד שדנו כן ולא חטאו כלום וחדרבה עשו גם מורה, שמ"מ צעון חלו הצ"ד שדנו כן מחמת שלא עיינו כל ארכן נמי בא עונש הזה שנאמר בחטא המשפט והדיינים.

הערה צא

נראה כהא דהשיב ר"ש על תיגוקות שמצטלין את אביהן אף שאין להם שום חטא וכ"ש שאין לעונשן דהוא משום שצכות התורה העולם מתקיים כדאר"ה צנדרים דף ל"ב גדולה תורה שאלמלא תורה לא נתקיימו שמים וארץ הרי נמלא שמי שמונע את אחרים מלמוד התורה הוא מונע את קיום העולם שהיא ממילא כעין רודף ונידון בדיני שמים כדן רודף והיחא צנכהדרין דף ע"ב צרודף ממש אף בדיני אדם שאר"ה קטן הרודף ניתן להלילו בנפשו ולכן משיב שפיר על תיגוקות שעל שמצטלין את אביהן מסלקין אותן כשהציב תורתו של אביהן לפני הקצ"ה כדי שלא יצטלוהו. וכ"ש ניחא עטם זה צנשים ונכרים. ומנשים גם בלא זה ניחא משום דלצטל את אחרים מלמוד התורה ודאי מלווין, וקושיית אמרו לו מנשים היתה דברי חטאם אינו אלא על לפ"ע שאין להחשיב זה צעון צעול תורה, והשיב שאף שהעונש הוא על לפ"ע יענש הוא בהעונש ששייך להעוצר וכעין הא דאיתא בדף ג"ד כל מי שאפשר למחות ולא מיחה נתפס בעומו שלשין זה משמע בעונש עון העוצרים וכ"ש המונע

נומנות והגורם לאיסורין שהוא שייך לידון בעונשין ההם, והקשו לו מנכרים שגם בלפ"ע אין עוצרין והשיב מפני שמצטלין את ישראל שהיא רעה היותר גדולה שעושים להם וגם הנכרים הא מלוים שלא להרע לאחרים לא בממונם ולא בגופם כדאיתא צנכהדרין דף ג"ח עכו"ס שהכה את ישראל חייב מיחה ואיירי צנכהא בעלמא אף בלא שום הצלה כסופר לעו שא"ר הנינא אחר זה, שצכלל הרעה לישראל הוא צעול תורה לישראל מכ"ש. ואף שאין לחייבו בדיני אדם משום שאין עונשין מן הדין בדיני שמים מסתבר שעושים מן הדין. והקשו לו מתיגוקות והשיב שמצטלין את אביהן שהוא מענין רודף כדבארתי, וכשתירץ זה אין לורך שוב לתירוים הראשונים.

הערה צב

כאורה לא מובן לחיזה לורך דברו אבות העולם ר' יהודה ור' יוסי ור"ש אודות הרומיים ולא היה להם לדבר לא שצח ולא גנאי, ואף שאפשר שאיסור לא תחנם דדריש לא תתן להם חן ליכא על מלכותי אלא על יחידים שהרי לא הוזכר בגמרא ע"ז דף כ' אלא על יחידים, וכן ברמב"ם פ"י מע"ז ה"ד ובש"ע יו"ד סימן קנ"א סעיף י"ד לא הוזכרו אלא יחידים, וכ"ש שלחמלכות שהיו שרויין בתוכם שמחוייבין לקיים מצוות המלכות ודאי ליכא איסור, אבל לורך לדבר הא ליכא, וגם אם אינו נוגע בדבר לאיזו דין דרך ארץ למה פליג ע"ז ר"ש והי"ל לחשוב כמו שהשש צבא בן בוטא שלא רלה לקלל את הורדוס צנ"צ דף ד' אף בציתו מעטם כי עוף השמים יוליך את הקול, וצטלמא כשנוגע לחיזה דבר לא רלה לשחוק שלא יעשו לומר שמודה לר' יהודה בצביל חשש רחוק, וכ"ש לשיעת היש"ש צ"ק פ"ד סימן ע' דאסור לשנות דברי תורה אף בצביל סנה, אבל כשאינו נוגע לשום דבר ודאי הי"ל לחשוב אף לחשש רחוק עוצא.

וצריך לומר שהנידון היה אם יש חייב להכיר עוצה לנכרים ^{העונשים} העושים דברים עוצים שלא לשמן, שודאי אף ר' יהודה ידע דעושים שלא לשמן כדאיתא בריש ע"ז שלעתיד ללא ישיב להם הקצ"ה ממש כדברי ר"ש, ולא שייך שלא ידע זה ר' יהודה, אבל מ"מ סובר ר' יהודה דכיון דהם דברים עוצים גם לישראל וללומדי תורה יש להכיר להם עוצה, ואין נוגע לנו כלל אף היתה עשייתן אם לשמה או שלא לשמה דזה נוגע רק לענין שכרן עתה ולעתיד שתלוי זה רק צרטון הקצ"ה, לכן שיצה מעשיהם של המלכות רומי שעשו כל הדברים העוצים לכל איש ואיש אף שעשו שלא

לכוונת העצה לאינשי, דאין הכוונה שלהם נוגע לנו כלל. ור"ש פליג וסובר דכיון שכל מה שחקנו היה זה לאורך עולמן ליכא חיוב להכיר להם עוזה, ואף שלישראל כה"ג שעשה לאורך עולמו ונהנו ממנו אחרים יש ודאי חיוב הכרת עוזה גם לר"ש, הוא מטעם דבישראל גם שלא לשמה נחשבה מלוא אצל בעכו"ם ולא נחשבה מלוא כדאיתא בבב"ב דף י' אין לורך גם להכיר עוזה.

והנה לענין מלוא היה מקום לומר דאף בישראל ליכא ענין מלוא ככה"ג שעושה לעולמו כמו לפרנסתו ולצריאותו דבר שנהנים מזה גם אחרים ועניים דנימא דמה שא"ר יהודה אמר רב בזיר דף כ"ג ובכמה דוכתי לעולם יעסוק בתורה ובמצוות אפילו שלא לשמן, הוא במכיון לעשיית מלוא אצל אין עשייתו מחמת שרואה הוא בעשיית המלוא מלד עולמו מחמת שכן הוא רגון הקב"ה אלא לאתיה הנאה כהא דע"מ שימי בני בב"ב שם ואף בשביל אחיה הנאה גופנית כהא דמכבדין אותה וכדומה בדכתבו התוספות בזיר שם, אצל צאינו מכיון למלוא כלל אלא לפרנסתו ולכונתו אף שהוא גם דבר מלוא אפשר ליכא בזה שום מלוא לא מצטיא למ"ד מלוא לריכות כונה אלא אף למ"ד מלוא אין לריכות כוונה דאפשר דהוא רק כהתעסקות בעלמא. וילא מעשה מלוא ממילא שגרע בסברא. אצל הא בפסחים דף נ' בתוספות משמע דאף בכ"ג נחשב זה מעשה מלוא דכתבו שם בד"ה וכיון דגם הא דתנו רבנן יש שפל ונשכר דלא עבד כולי שבתא ולא עבד במעלי שבתא שאין עושין מתוך עללות אפ"ה גדול עד שמים חסדו, והא אין מתכווין לשם מלוא כלל, ומרש"י שפי' נמי על הצרייתא בד"ה שפל ונשכר ואע"ג דלאו לשום מלוא מייכוין מלוא שלא לשמה מיהא היא ליכא רחיה כל כך דהא הצרייתא אפשר דאיירי צאינשי שלא מתעללין רק שלא נזדמן להו שום מלאכה לעשות, שאף שאם היה מזדמן להם מלאכה אף במעלי שבתא היו עושין מ"מ הם שמחין במה שלא נזדמן להם מלאכה במעלי שבתא ושייך להחשיב זה מלוא, אף שהוא שלא לשמה וגם הם חנוסין מלעשות דהא מחמת שלא היה להם מלאכה לא עשו מ"מ על זה שמחין בזה הוא מעשה מלוא, אצל כשאין עושין מלאכה מלד עללות אפשר שלא נחשב מעשה מלוא כלל, אצל התוס' שכתבו דאיירי גם בלא עבדי מתוך עללות נמי גדול עד שמים חסדו כעושה מלוא שלא לשמה איכא רחיה. ועם התוספות משום דאמר רבא בני נשי דמתווחא אע"ג דלא עבדן במעלי שבתא משום מפנקותא הוא דהא כל יומא נמי לא עבדן אפ"ה שפל ונשכר קרינן להו, ומפרש שרבא הוסיף זה לפרש הצרייתא שהוא גם כשאין עושין מלד עללות נמי הוא נשכר, לא רק שאין להם נידוד עזירה שאיכא על העושה מלאכה בע"ש ועו"ט מן המנחה ולמעלה דלכן אינו

רוצה סימן צרכה כדאיתא שם דגם זה הוא נמי שכר אלא קאי לפרש הצרייתא שאיכא שכר ממש כעושה מלוא שלא לשמה, דהא הצרייתא איירי נמי צאין עושין מחמת שלא נזדמן להם לעשות שמחין בזה שלא נזדמן להם שלכן קיימו הזכירות מלעשות מלאכה בע"ש, שלדידהו ודאי מסתבר שהם ככל עושי מלוא שלא לשמן ומכיון שרבא קאי על הצרייתא הרי סובר דגם לאין עושין מחמת עללות נמי איכא מעשה מלוא שלא לשמן, ומשמע להו כן מהא דמצויה הגמרא תיבף לזה הא דרבא רמי כתיב כי גדול עד שמים חסדך וכתוב כי גדול מעל שמים חסדך הא כילד כאן בעושין לשמה וכאן בעושין שלא לשמה אלמא דסובר הגמרא דגם מה דרבא אמר על נשי דמתווחא דשפל ונשכר קרינן בכו הוא לקבל שכר כעושה שלא לשמה שגדול עד שמים חסדו. והאין עושין מחמת עללות ודאי הן רק כמתעסקות וילא מזה דבר מלוא שנחשב כעשו מלוא ומקבלין שכר דלא כדביה מקום לומר מסברא.

ובין שאיכא בזה מלוא ומקבלין שכר מהקב"ה מסתבר ודאי כשאיכא ממעשה אדם לכוונת פרנסתו והנחתו גם ענין העצה לעניים ואף העצה לכל אדם פשוט שהוא ג"כ ענין מלוא, ודאי גם בני"א שנהנו מזה לריבין להכיר ולהחזיק להם עוזה. ואף אם נימא שבעצה לעשירים אין זה ענין מלוא לקבל שכר מהקב"ה מ"מ הנהנה ודאי אף שהוא עשיר יש לו להכיר ולהחזיק עוזה דמאחר דהקב"ה מחשיב זה למלוא אף שנחבין לעוזה עולמו כ"ש שהאדם יש לו להחשיב כעשה לו עוזה שמחוייב בכרת עוזה. ועיין ברש"י צפי' החומש שהביא מתו"כ דרצ"ע אומר אמור מעתה היתה סלע נרורה צנפיו ונפלה הימנו ומלא העני ונתפרנס בה הרי הקב"ה קוצע לו צרכה, וכ"ש בעשה לעולמו דבר שנהנה גם עני שיש לו צרכה מהקב"ה, ואם נימא שכל הטבות מאדם לחברו הוא כן כשהוא מלוא גם כשהוא עשיר בעולמו כגון בלא ה"א אפשר גם לעשירים לעשות בעולמן כדבר גדול שאין צרכה של עשיר נמי לעשות זה בעולמו הרי בישראל היה נחשב זה למעשה מלוא אף לעשירים כמו לעניים דהא לדבר הזה הוא עני, וא"כ ודאי שיש להחזיק ולהכיר עוזה.

ולבן סובר ר' יהודה דאף לעכו"ם כשעשו הדברים שא"ל ליחידים לעשות כהא דשווקים וגשרים ומתחלפות אף שלעכו"ם לא נחשב זה למלוא כשעשו לאורך עולמן מ"מ בני"א מחוייבין להכיר להם עוזה ור"ש סובר שכמו שאין להם מלוא לעכו"ם לקבל שכר מהקב"ה כך אין לריבין בני"א להכיר להם עוזה. ואף שכל חופן מחוייבין להתפלל בשלומה של מלכות כדא"ר חיינא סגן הסכהנים בצבות פ"ג מ"ב ופרש"י שם שהיה גם בשלום מלכי עכו"ם וצודאי גם בשלום מלכות

רומי שהיה שם העובדה דר' יהודה ור"ש כמפורש בקרא דירמיה על מלכות צבל וכמו כן הוא על מלכות רומי וכל המלכויות שנמלטים שמה יהודים וצודאי גם ר"ש לא יפלוג ע"ז, מ"מ החזקה עוצה הוא ענין יוחר גדול שר' יהודה מחייב גם להחזיק ולהכיר עוצה ולר"ש ליכא חיוב החזקה והכרת עוצה להו כדלעיל. וזוגע מחלקותם גם מנהגה מיחיד כשעשה להנחת עלמו לדישראל מחוייבין להכיר עוצה לפ"ע ולעכו"ם פליגי ר' יהודה ור"ש, וכפי הכלל דר' יהודה ור"ש הלכה כר' יהודה כדא"ר אבא א"ר יוחנן בעירובין דף מ"ו הלכה כר' יהודה לר"ך להחזיק ולהכיר עוצה אף לעכו"ם אף כשעשה להנחת עלמו ול"ע לדינא. וזני כהר"ג ר' דוד שליט"א הקשה לפ"מ שבארתי אליבא דר"ש מהא דלא תתעב מזני בשביל מה שהיו אכסניא עכ"פ כדפרש"י בחומש פ' תלך הוה זה רק לעובתם דהרי אדרבה היו מזירים לישראל ביותר. ונראה דהתם הוא רק להקל מהעונש וגם הוא על הגרים שיתגיירו ואין זה ענין הכרת עוצה.

הערה צג

דף ל"ד. פרש"י צערתם שלריך אדם לומר בחוך ציתו ע"ש עם חשכה שאיירי בפירות שלא נתחייבו עדיין צמעט צחול כגון שלא ראו פני הבית שצחול מותרין באכילת עראי וצצת אסור משום שאף אכילת עראי של שבת קובעת למעשה, ולכאורה תמוה מ"מ לא פ"י צראו פני הבית שכן הו יוחר מזני בפירות שהכינו לאכילת שבת שודאי הביאו אותם לבית לכה"פ סמוך לחשכה צזמן שחייבו לומר עשרתם שהוא עם חשכה שליכא כבר שהות להביא מן השדה, וכשמביאין לבית רוב הצרים המעשרין ודאי מכניסין דרך הפתח שמחייב צמעט דכן הו לריך לעשות כדאמר רבה בר בר חנא אמר ר' יוחנן משום ר' יהודה בר אלעאי דדורות הראשונים היו מכניסין פירותיהן דרך ערקסמון כדי לחייב צמעט בצרכות דף ל"ה ובגיטין דף פ"א, אלמא דיש מעלה צזה שלכן כיון שרזונן לעשר עשו כהראוי ונתחייבו גם צחול ומן התורה, אף שמ"מ לא הצריכו לומר צחול משום שיכול לעשר צבל עת, אצל עם חשכה שאם לא עשו לא יוכלו לעשר ולא יוכלו לאכול הצריכו לומר להצרים לעשר.

וצריך לומר שהוא מטעם דחזקה על חצר שאלו שנתחייבו צמעט מן החורה מעשר תיכף ולא יניח אף רגע מלעשר כשנגמרה המלחמה וראו פני הבית דהרי מטעם חזקה זו סומכין כשמת החצר לאוכלן ואין

חוששין כלל לשמא לא עשרן כדאיתא צפסחים דף ע"ו, ובכרת שמה שהצריכו לומר הוא על אלו פירות שצדמן שלא ראו פני הבית או שהיה מותרת להביאן לבית כשעדיין לא נגמרה מלאתן כדי שלא יגצו צצדה או מחשש הפסד אחר, וגם לריך לומר דלא הולך לאכול אכילת קצע דמותר גם מדרצן שלכן יש לחוש שלא הפריש מעשר כיון שאינו מחוייב כלל אפילו מדרצן, דאם הולך גם לאכילת קצע היתה נמי החזקה על החצר שמעשר תיכף אף שהוא רק חיוב מדרצן, כמפורש צרש"י פסחים שם ד"ה ואצ"א צסופו שכתב ולא תימא נהי דלא חייל עלייהו טיבולא לאכילת עראי אכילת קצע מיכא ליחסרו דהו דמיחסרא אכילת קצע קודם קציעות גורן וגמר מלאתה מדרצן הוא וגבי חיסור דרצן סומכין אחזקה חצר שעישר עיי"ש, הרי דחזקה חצר איכא גם באיסור דרצן, וכן משמע צתוס' שם ד"ה כדי עיי"ש, ולכן לריך לפרש דלא היה צדעתו לאכול אלא אכילת עראי שגם מדרצן ליכא חיוב מעשר ולכן לא הפריש אף שהוא חצר אצל כיון שהגיע שבת יש לו לחוש שמא נשחרו פירות גם לשבת שגם אכילת העראי של שבת קובעת למעשר כדפרש"י ומדויק פירושו ולריך לאוקמי שתחלת כניסתו לא היה ללורך שבת דוקא דא"כ נמלא שהכניס לדצר שיתחייב צמעט מדרצן והי"ל לעשר תיכף, אלא איירי דהכניס ללורך חול לאכילת עראי שיש לחוש שמא נשחרו, וגם אפשר שהכניס הרבה לחול ולשבת ולא היה יודע כמה ישארו לשבת לידע המדה שלריך לעשר, שלכן אף שהוא חצר היה רשאי לחכות עד סמוך לחשכה. וניחא לפ"ז גם מה שהביאם צאופן שלא נתחייבו צמעט דלא כהראוי מאחר שהוא לאכילת עראי.

ובפסחים שם נלטרך לומר דאיירי בפירות העומדין לאכילת קצע שאין דרצן באכילת עראי, או שהניח פירות הרבה כלשון והניח מגורה מלאת פירות וגפרש שהוא דוקא, שלכן היה ודאי לאכילת קצע ואיכא החזקה דעושר תיכף, אצל צנמלא צצית החצר שמה פירות מועטין ומאלו שהדרך לאכול מהן גם אכילת עראי שאפשר שהכניסן רק לאכילת עראי שליכא חזקה חצר לפ"מ שכתבתי, יהיו אסורין לאוכלן אכילת קצע או צצצת דהו ליכא צבו חזקה חצר ואין על מה לסמוך. אצל יקשה מהרמב"ם צפ"י ממעשר ה"ב שכתב סחס והניח פירות סתמא שמשמע אפילו מועטין איכא חזקה חצר.

ואר"י הרמב"ם שפוסק בלישנה קמא דמלך החזקה עלמה דחצר מותרין לאכול צלא הפרשה אף שידוע דהכניס לבית דרך ערקסמון כשהיו כבר פירות ממורחין, הוו צפירות מועטין כשלא יודע איך הכניס ספק דרצן דשמא הכניסן לאכילת עראי שלכן הכניסן

רש"ר הירש - חורב

[תקפז] 'לא תתעב מצרי **כי גר היית** בארצו' – זו מצות התורה שעל ישראל לקיימה עד לאחרון שבכל הדורות. עליך להכיר טובה לעם המצרי, שלפני רבות בשנים התגוררו אבותינו בארצם, אף **כי** לימים המירו את מידת הכנסת האורחים בשיעבוד, מיררו את חייהם, עינום והשפילום. זכור את טובתם ושכח את רעתם. מכאן ילמד עם ישראל, ששוב מפורז הוא בארצות נכר, לשכוח את מאות השנים של מצוקה ותלאה, של לעג בלתי־אנושי ושל השפלה בלתי־אנושית שהיו מנת חלקו בנדודי גלותו. זכור את הטובות שזכית – וזוכה – להן בכל מקום, והיה אסיר תודה. ובמקום שרק התירו לך להתגורר בו ומחייתך לחם צר ומים לחץ, אף על כך היה מכיר טובה. נהג בדרכי נועם וחיבה כלפי כל אזרח במדינות אשר קיבלוך ואשר באת בצל קורתן. ילמד הוא ממך את החסד שהוא מונע ממך.